

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. М. Гумовська. Львів, 2000. 18 с.

2. Кравченко Н. К. Міжнародно-правовий дискурс: когнітивно-комунікативний аспект : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.15 / Кравченко Наталія Кимівна. К., 2007. 488 с.

3. Яблочнікова В. О. Особливості перекладу безеквівалентної лексики. Вінниця, 2015. С. 249-251.

4. Angom, Jeevan, singh., S., Ravikumar. Newspaper Citation in Scholarly Publications: A Study on Financial Times Newspaper during 2001–2010 as reflected in Web of Science. *Library Philosophy and Practice*. 2018. P. 1–34.

5. Frances, Tait. The Financial Times: an introduction. *Business Information Review*. 1998. 15(1): P. 68–73.

6. Kitcher P. The Cognitive Functions of Scientific Rhetoric. *Science, reason, and rhetoric* / [eds. Henry Krips, J. E. McGuire, Trevor Melia]. Univ of Pittsburgh Press, 1995. P. 47–66.

7. Teun Van Dijk. Ideology: A Multidisciplinary Approach. London : Sage, 1998. 384 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-450-7-39>

КОНТЕКСТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСЕМИ «MENTAL»

Орлова Н. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Навчально-наукового інституту іноземних мов

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

Фахові терміни і лексеми, що їх формують, як мовні знаки, що репрезентують поняття і явища вузької професійної галузі науки, становлять конститутивну складову науково-професійного дискурсу і одну з центральних проблем їхнього перекладу з огляду на низку аспектів, як-то неоднозначність, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, а також наявність окремих відмінностей в процесах термінотворення, притаманним англійській та українській мовам. До того ж, процес перекладу і міжмовного співставлення може стика-

тися з іншими складнощами і гальмуванням, де окремим пунктом виступає відповідність термінології англійської та української мов для подальшого її використання у спілкуванні наукової і професійної спрямованості та під час опрацювання спеціальної наукової і фахової літератури, під час чого має застосовуватися ґрунтовна та досить складна науково-психологічна термінологія. Тому під час перекладу достатня кількість зусиль має покладатися на максимальне наближення перекладеного терміну або лексеми до сучасної україномовної категорійно-поняттєвої системи [1].

Функціональність і прагматичні настанови психологічного дискурсу визначають наступні стилістичні характеристики, що мають бути враховані під час перекладу термінів і складових лексем: точність, об'єктивність, логічність і послідовність. Беручи до уваги точність як важливу складову під час усіх форм професійної діяльності психологів, необхідно пам'ятати, що неточність, яка може бути зроблена у класифікації, категоризації, діагностуванні, під час проведення терапевтичних заходів, може призвести до неправильного тлумачення, а від так до некоректних висновків і більш серйозних помилок. Отже, психологічні терміни і їхні складові лексеми мають бути передані адекватно і недвозначно, щоб не вносити плутанину і хибне розуміння окремих фахових понять і викривлення поглядів [2].

Адекватний переклад термінів і їхніх складових лексем вимагає, в першу чергу, відмінних знань тієї галузі науки, якої торкається переклад і, по-друге, розуміння змісту термінів і їхніх складових лексем англійською мовою плюс знання фахової термінології українською мовою. Переклад спеціальної галузевої термінології, в тому числі й психологічної, або їхніх складових лексем здійснюється різними способами, а саме за допомогою таких міжмовних трансформацій: лексичних, лексико-семантичних та лексико-граматичних. Головне завдання під час перекладу полягає у коректному виборі того чи іншого прийому в ході процесу перекладу, щоб як найточніше передати значення окремого терміну або кожної лексеми.

Найбільш складними для перекладу є лексеми, які мають різні значення не тільки у різних галузях науки, а й навіть в одній галузі. Саме таким зразком слугує лексема «**mental**», що входить до складу багатьох психологічних термінів, надаючи ним різні значення. Зловживання використанням варіанту «*ментальний/a/e/i*» не лише допомагає у розумінні терміну, до складу якого входить ця лексема, але й позбавляє його такої характеристики як точність.

Кількість значень даної лексеми різняться в сучасних словниках. Проте базовими залишаються ті, які вже мають відповідний доречний український переклад. Longman Dictionary of Contemporary English фіксує наступні значення: 1) те, що має відношення до розумової

і мисленнєвої діяльності, як-то, a child's mental development (*розумовий розвиток дитини*); a mental process (*розумовий процес*); 2) те, що відноситься до здоров'я або психічного стану особи, як-то mental illness (*психічне захворювання*), mental health (*психічне здоров'я*); mental disorders (*психічні розлади*); 3) те, що стосується того, що відбувається у людини в голові, в уяві, як-то a mental picture/image (*картинка/образ, що намальована/ існує лише в уяві/в голові*); Researchers found that vivid mental images of chocolate can trigger the desire to eat it.; mental arithmetic (*усна арифметика/усне обрахування*): Mental Arithmetic calculations that you do in your mind, without writing down any numbers. For that, they really need the grounding in literacy, literature and mathematics, especially mental arithmetic, which is the beginning of all sound learning.; 4) to make a mental note (*прикласти зусилля (розумові) для запам'ятовування чогось*); 5) mental block (*ступор, заціпеніння*): **I got a complete mental block** as soon as the interviewer asked me a question (*Я повністю заціпенів відразу після того, як почув питання.*); 6) go mental a) *сильно розілтися*; б) *поводити себе збуджено і неконтрольовано*; 7) be mental *поводити себе по дурному, як несповна розуму людина: Are you mental? You must be mental!* [3]. Кембриджський словник додає ще кілька значень лексеми «**mental**»: *наповнений діяльністю або хвилювання/активний і бентежний, як у The first few weeks of camp were mental; надмірно дурний, по-дурному, як у You'd be mental to spend so much money on a dress* [4]. У випадку з окремими фразами, варто дивитися на тлумачення, що надається у словнику, для виокремлення доречного варіанту перекладу. Як на приклад, **mental age** пояснюється як ступінь можливості людини думати і розмірковувати у порівнянні такими ж можливостями звичайних людей такого ж віку. Таким чином, коректним перекладом буде «*розумовий вік*», як в реченні *Although Andrew is 25, he has a mental age of six*. Під час перекладу «*mental hygiene*» привертає увагу трактування фрази як *діяльність, спрямована на попередження проблем з психічним здоров'ям*. Отже, варто перекласти як *психічна гігієна*, або зупинитися на описовому варіанті як-то *заходи для запобігання проблем з психічним здоров'ям, або попередженню психічних розладів*, наприклад, *In the 20th century in the United States, a mental hygiene movement developed, aiming to prevent mental disorders* [5]. **A mental model** являє собою внутрішню мисленнєву картину світу, що спрощує сприйняття, логічне розмірковування і причинно-наслідковий зв'язок [5], як в реченні: *This suggests that subjects construct a mental model or «perceptual simulation» of the narrative that is specific to the level of object orientation*. Таким чином, *внутрішня або розумова модель* будуть доречним варіантом перекладу. **Mental gymnastics** має три варіанти перекладу, тому важливо заглиблюватися у зміст речення або ситуації, в якій ця лексема вживається в оригіналі.

Отже, перше значення торкається дуже розумного, зваженого і логічно обґрунтованого способу мислення, як у випадку I changed into my running clothes and did three miles while I went **through the mental gymnastics** of how to organise the case. Таким чином, в цій ситуації переклад буде *«розмірковувати, вибудовувати послідовність дій»*. Друге значення цієї лексеми тяжіє в бік *нав'язливих, руйнівних думок* і перетинається з поняттям *«румінації»*, як у реченні His brain spirals into destructive thought patterns, known as mental gymnastics, making up excuses or arguments for unjustifiable decisions. І останній варіант перекладу *«винахідливі, складні аргументи, які використовуються для виправдання того, що інакше не можна виправдати»*, тобто *«викручуються»*. She caught the kind of mental gymnastics that you have to go through when talking to people you are to persuade.

Таким чином, лексема **«mental»**, яке має кілька словникових відповідностей, варіантів, аналогічних йому за значенням, має перекладатися шляхом добору варіанта, який найточніше передавав би значення повного терміну у залежності від слів, які знаходяться з нею у тісному зв'язку.

Література:

1. Орлова Н. В. Проблематика сучасного перекладу та міжмовного співставлення психологічних термінів у професійній та науковій літературі. *Мова та літератури у полікультурному просторі* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 10–11 лютого 2017 р. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2017. 160 с. (С. 40–43).

2. Орлова Н. В. Термінологічний інструментарій психологічного дискурсу. *Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, Україна, 22–23 вересня 2017 року. Одеса : ГО «Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017.

3. Longman Dictionary of Contemporary English. Longman (Pearson Education) Publishing. 2015. 2224 p.

4. Cambridge Dictionary. [Online resource.] URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/mental>

5. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. [Online resource.] URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/mental>